

גמ' בבא קמא (יב.) - בגדר קרקע ומטלטלין [ב]

רב דניאל שטיין

א. גמ' מגילה (כג.) - ועבד איתקש לקרקעות, דכתיב והתנחלתם אתם לבניכם אחרים לרשת אחזה.

ב. קו' מסורה (חוב' עמ' נ"ו) - דשני מושגים נפרדים המה, המושג של קרקע בניגוד למטלטלין, והמושג של נכסים שיש להם אחריות, בניגוד לנכסים שאין להם אחריות, וכי אמרינן דעבדים הוקשו לקרקעות היינו דוקא היכא דהדין הנהוג בקרקע תלוי במה שיש עליו שם קרקע, דאף עבדים נידונים כאילו יש עליהם שם קרקע למרות מה שבמציאות מטלטלים הם, אבל היכא שהדין הנהוג בקרקע הוא מפני שהם נכסים שיש להם אחריות, ושמפני כן המלוה בטוח הוא בגבית חובו מושג זה איננו עובר לעבדים מכח ההיקש דאפילו בקרקע ממש יש דברים שאין להם אחריות, כגון ענבים העומדים ליבצר.

ג. גמ' סנהדרין (טו.) - דתנן, רבי מאיר אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע, ואין חכמים מודים לו. כיצד, עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש רבי מאיר מחייב, וחכמים אומרים כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. ואמר רבי יוסי בר חנינא בענבים העומדות ליבצר עסקינן, מר סבר כבצורות דמיין, ומר סבר לאו כבצורות דמיין. [תוס' ד"ה בענבים (שם) - תימה דבפרק גערה (כתובות דף נא: ושם) פריך גבי זיל הב ליה מתמרי דעל בודיא סוף סוף כל העומד לגזוז כגוזז דמי דצריכי לדיקלא קאמינא ומאי פריך והא רבנן דהכא לית להו הך סברא וי"ל דגבי בעל חוב מודה דלא גבי מדבר העומד לגזוז דלא סמכא דעתיה].

ד. תוס' ב"מ (ק:) - ואע"ג דפליגי הכא לענין שבת מודו כולי עלמא דלאו כבצורות דמיין והתולש.

ה. רמב"ם (פ"ה מעילה ה"ה) - אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע אבל הנהגה בקרקע עצמה במחובר לה לא מעל כו', כן המקדיש בית בנוי הדר בו לא מעל.

ו. רמב"ם (פ"ח ע"ז ה"ד) - בית שבנאו העובד כוכבים מתחלה שיהא הבית עצמו נעבד וכן המשתחוה לבית בנוי הרי זה אסור בהנאה.

ז. רמב"ם (פ"ח ע"ז ה"א) - כל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם אע"פ שנעבד הרי זה מותר בהנאה, לפיכך עובדי כוכבים העובדים את ההרים ואת הגבעות ואת האילנות וכו' ואת הבהמה הרי אלו מותרין בהנאה.

ח. גמ' שבת (פא:) - היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתידות מחייב משום תולש היה מונח על גבי יתידות והניחו על גבי קרקע מחייב משום נוטע.

ט. רמב"ם (פ"ח שבת ה"ד) - גבשושית של עפר שעלו בה עשבים הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות חייב משום תולש.

י. רמב"ם (פ"א תרומות הכ"ג-כ"ה) - עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ בזמן שהספינה גוששת לארץ הרי הצומח בו חייב בתרומה ומעשרות ושביעית כצומח בא"י עצמה וכו', עציץ נקוב וכו' והיה עיקרו בארץ ונפו חוצה לארץ הולכים אחר הנוף.

יא. שו"ע (יו"ד סי' ו' סע' ב') - השוחט בדבר המחובר לקרקע או לגוף, כגון צפורן ושן המחברים בבהמה, שחיטתו פסולה. ובתלוש מן הקרקע ולבסוף חברו בקרקע, לא ישחוט, ואם שחט, שחיטתו כשרה ואפילו אם בטלו, והוא שלא יהא נשרש בארץ אחר שבטלו. [הגהות רע"א לשו"ע (שם) - ותמוה לי למה דהעלה הש"ך לעיקר בחוה"מ סי' צ"ה דאדם אתקש לקרקע וקרא דוהתנחלתם אף דבעבד כנעני כתיב מ"מ ילפינן מיניה אדם דעלמא דל"ש א"כ מאין פסיקא לן דשוחט בצפורן המחובר בבהמה דפסול הא מתני' קתני רק והצפורן ומפרש בגמרא משום מחובר ודלמא מיירי בצפורן דהשוחט עצמו או שאוחז ביד אדם אחר ושוחט בצפרנו וזה הוי כמחובר לקרקע וכו' אבל בצפורן של בהמה י"ל דכשר לשחיטה כמו בכל הני].

יב. קו' מסורה (חוב' ח' עמ' נ"ח-נ"ט) - ואמר בזה הגר"מ סאלאוויטשיק ז"ל וכו' דלענין מעילה שהכל תלוי בשם קרקע ומטלטלין התם שפיר מסיק הרמב"ם דבית דינו כמחובר, ומחובר לקרקע דינו כקרקע, ואין בו מעילה, אף בנוגע לאיסור הנאה דעבודה זרה דאין הדבר תלוי בשם קרקע ובשם מטלטלין וכו' דאעפ"י שבדאי דיו כקרקע מכ"מ הרי יש בו תפיסת יד אדם וכו'. דמאי דעבדים הקשו לקרקעות אין זה אא בנוגע לאותן הלכות התלויות בשם קרקע בניגוד לשם מטלטלין אבל בשבת אין הגדרת מלאכת קוצר תלוי בשם קרקע כלל אלא בעוקר דבר מגידולו וכו', אבל בציפורן המחובר לרגל בהמה ואין הרגל משמש את הציפורן לאפשר יותר את מעשה השחיטה, בכה"ג דינו כמחובר,

ושחיתתו פסולה, והיינו טעמייהו דאין גדר ענין זה דמחובר ר"ל מחובר לקרקע אשר דינו כקרקע אלא גדרו מחובר לשום דבר אחר חוץ מיד הסכין.

יג. יש"ש (פ"ד סי' ט') - שמענין מהאי ברייתא דאסור לשנות דברי תורה, אף כי הסכנה. וחייב למסור עצמו עליה, דלפי חד שינוי דתוס' שמלכות הרשעה גזרה עליהם ולמה לא ייראו חכמים שתעליל מלכות הרשעה עליהם. הלא לא תמצא דבר קשה כזה לומר בפני האומות שאנחנו פטורין מהיזיקן, והם חייבים. וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה. בפרט מלכות הרשעה, שכל מחשבתם רק להתגולל ולהתנפל על שונאינו. וא"כ היה להם לשנות, או שניהם חייבים, או שניהם פטורין. אלא ש"מ שמחויבים אנו למסור על קידוש השם. ואם ח"ו ישנה הדין הוה ככופר בתורת משה. ומסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטים על כל דין ודין, שור של ישראל שנגח לשל נכרי, ושל נכרי שנגח לשל ישראל. ועל כן השיבו האמת על קדושת השם. כי לא היה יכולת בידם לשמט את עצמם מדין זה וכו'. והא דאיתא בפ"ק דמגילה (ט.) מעשה בתלמי שכינס ע"ב זקינים וכו' ושינו התורה התם מן שמיא הוא דאסכימו בהדייהו וכעין רוח הקודש היה, וכן איתא התם נתן הקב"ה בלב כל אחד כו' והוה על פי הדיבור, ועוד התם לא שינו שום דבר ממשמעותו, אלא שינו הלשון דלא יהפכו למינות, וכמו ששינו כך הוא כוונת המקרא כפשוטו, אבל לומר על הפטור חייב, או להיפך, היה ככופר בתורת משה מה לי דיבור אחד מה לי כל התורה.